

בענין שתיית כוס של הבדלה

הטעמים שאין נותנים לשתות מכוס של הבדלה

כתב המשנה ברורה "כוס של הבדלה רגיל המבדיל לשתותו כולו ואינו משקה ממנו בני ביתו [מ"א], ונראה שהטעם כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה דכשישתה רק מלא לוגמיו יש ספק ברכה אחרונה וכמבואר לעיל סימן ר"י". ובפסקי תשובות מוסיף עוד טעמים "ובהגהות בית מאיר על המג"א סק"ד נתן טעם כיון שמבדילין מעומד, וברכת היין בעי קביעות ושיבה לפטור את חברו. ולענין אי שתייתם של נשים, בליקוטי חבר בן חיים (ח"א על סדר הש"ע סי' י"ב) כתב כי הוא להיכר ולהודיע שאין להם להבדיל לבדן לכתחילה, כי יש אומרים שפטורות מהבדלה. ובשו"ת הר צבי או"ח סי' קנ"ד בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל דשמא ההלכה כשיטות הסוברים שנשים פטורות מהבדלה והו"ל עניית ה'אמן' אחר ברכת הנר והבשמים וההבדלה הפסק בין ברכת הגפן של המבדיל לטעימתן. ובתשובות והנהגות ח"א סי' רס"ו דעצם שמיעת ברכת ההבדלה אפשר דהוי הפסק, על הצד שפטורות מהבדלה".

תמיהות על כל הטעמים

"הנה אכן כל הטעמים הנ"ל אפשר ליישב בדרכים שונות, דבכוס דברכת המזון לא מצינו לחשוש שהמברך ישתה מלוא לוגמיו ויכנס לחשש ברכה אחרונה. ובענין שאין 'קביעות' הלא רבים המה הפוסקים שס"ל דברכת הגפן חלק מברכת המצוה דהבדלה דא"צ דוקא ישיבה, וגם בברכת הנהנין אם עומדים על מקום אחד שפיר דמי להקל בזה (עין סי' קס"ז אות כ"ב). ובענין חשש הפסק ע"י עניית 'אמן', אזי העצה הפשוטה שיברכו לעצמן בורא פרי הגפן קודם שתייתן, ובמקום ספק ודאי אין בזה משום ברכה שא"צ, וגם עצם הדבר דחשש הפסק משום עניית אמן מצינו מפסקים, עיין שו"ת מגדנות אליהו (ח"ב סי' כ"ה)".

טעם על פי הסוד שאין נותנים לשתות לבני הבית

"אך מכל מקום עדיין אנו צריכים לומר שטעם הנסתר בזה רב הוא על הנגלה, והוא המכריע, וכדברי 'סדר היום' (תלמיד הרמ"ק) ויש נוהגין שהמבדיל שותה כל הכוס ואינו נותן ממנו לאנשי ביתו וכו', ולא שמעתי בו טעם וכו', ואולי יש איזה סוד בענין, ומנהגן של ישראל תורה היא. "דלענין אי שתיית נשים כבר הזכיר במג"א סק"ד לעיין בשל"ה (מס' שבת סוף תורה אור) דעץ שחטא בו אדם הראשון גפן היה כמאחז"ל (מד"ר בראשית י"ט ס"ה) סחטה לו ענבים ונתנה לו, ולפי שנתכוונה להיבדל מהאדם ע"י היין, אינן טועמות יין הבדלה. ובבגדי ישע (סק"ד) ל"ט מלאכות כנגד ל"ט קללות שנתקללו ע"י הנחש שגרמה חוה, והבדלה להתיר המלאכות (ונפק"מ בין הטעמים לענין אם מבדיל על 'חמר מדינה' ולא על יין, ולטעמים עפ"י נגלה דלעיל בודאי אין נפק"מ על מה מבדיל). ובענין אי שתיית שאר אנשים, כתב בכף החיים למהר"ח פלאגי זצ"ל סי' ל"א אות ל"ה שהוא כדי לא לבייש הנשים שלאנשים נותנין ולהם לא, ובספר ליקוטי תורה (למהר"ם מטשערנוביל זי"ע, עמ' רי"ג בסגולות) בזה"ל: "הזהיר הרב לשמור א"ע כל איש מלשתות יין הבדלה של איש אחר כי מזה באה השנאה ח"ו מאיש על רעהו". והנה מקור קדמון לזה במטה משה סי' תק"ד (המובא לעיל הערה 55), בטעם ששופכין על הארץ מיין הבדלה כדי ליתן לעדתו של קורח חלקם. (וראה גם לקמן סי' רח"צ הערה 24), ומתיישב הדבר יפה גם עפ"י דברי הט"ז סק"א (הנ"ל הערה 55) ודו"ק. ובס' דברי יחזקאל בשם הגה"ק משינאווא זי"ע (עמ' רל"א, בשם צדיקים) שהמשקה מכוס הבדלה לבני ביתו עלול הדבר להביא מריבה בבית".

בשעת הצורך אפשר לתת לשתות לאחרים

"וכמובן שאין בדבר איסור, ואין הנהגה זו לעכובא, שמצינו בכמה ראשונים שהיו נותנים לבני ביתם לשתות מיין ההבדלה וגם לנשים, עיין טור סי' רצ"ט, מחזור ויטרי עמ' קט"ז, לקט יושר (מנהגי התרומת הדשן) עמ' נ"ז. ובס' מעשה איש (חלק א') שכן נהג החזו"א לתת שיורי הכוס לילדים שסביבו. "לכן כשיש סיבה מוצדקת רשאי להקל בכך לכתחילה, כגון למי שקשה לו שתיית כוס ההבדלה (אשר הוא לעכובא כדי לצאת ידי חובה), רשאי לכתחילה להבדיל ולתת לשתות לאדם אחר היוצא ממנו ידי חובה, ולהלן אות י"א יתבאר אם די ששומע ממנו ברכת 'הגפן', אפילו אינו יוצא ידי חובת הבדלה. או כשאין אצלו איש או קטן שהגיע לחינוך שיכול לשתות במקומו, רשאי אף לתת לאשה, וכן אשה שאין מי שיבדיל לה, תבדיל היא בעצמה ותשתה, ואין בכך חשש, כי בודאי עדיף כן מאשר לא תעשה הבדלה כלל.